

Oikeusministeriö
Lausuntopyyntö 26.1.2016
Asianumero 31/41/2015

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

Monimuotoiset perheet verkoston lausunto

1. Yleistä

Monimuotoiset perheet -verkosto kiittää mahdollisuudesta lausua lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta kokonaisuudistuksen ensimmäisestä selvitysvaiheesta.

Ministeriön muistio käsittelee kattavasti eri uudistustarpeita ottamatta kantaa siihen, kuinka näitä uudistuksia tulisi tarkemmin ottaen toteuttaa. Tämä on hyvä lähtökohta. Kuitenkin sillä, mihin suuntaan asioita lähdetään valmistelussa viemään, on valtava merkitys sille, mitkä niiden käytännön vaikutukset tulevat olemaan. Siksi olisi äärimmäisen tärkeää, että niiden perheiden ääni, joita nämä asiat koskevat, kuuluisi lain valmistelun kaikissa vaiheissa mahdollisimman laajasti.

Verkosto toteaa, että lakiuudistuksessa on huomioitava laajasti kaikkien erilaisten perheiden tilanteet, ja tällöin lähtökohdan on tunnistettava aidosti perheiden monimuotoisuus. Ei siis voida lähteä tilanteesta, jossa nähdään, että lapsen elämässä merkittäviä aikuisia ovat ainoastaan hänen biologiset tai juridiset vanhempansa, vaan vanhemmuus ja lapsen merkittävien lähisuhteiden verkosto on nähtävä sellaisena kuin se lapsen näkökulmasta näyttäytyy.

Lainvalmistelun tulee ottaa lähtökohdakseen lapsen etu ja sen selvittäminen sekä lapsen oikeudet. Näiden tulee olla lähtökohtia niin lakia säädettäessä kuin sitä toteutettaessa, arjessa ja käytännössä. Lain uudistamisen tulee perustua lastensuojelulain säädöksiin lapsen oikeuksista.

2. Lapsen tapaamisoikeus

2.1. Vuoroasumisjärjestelyt

Monimuotoiset perheet -verkosto pitää tärkeänä vuoroasumisen tukea kaikissa muodoissa. Verkosto kannattaa mahdollisuutta lapsen kirjoilla olemiseen kahdessa kodissa ja toivoo, että tämän mahdollisuuden mukana luotaisiin selkeät käytännöt muun muassa koulukyytien, asumistuen, lapsilisän jakamisen, elatusavun määräytymisen sekä kunnan järjestämisvastuulla olevien palvelujen osalta.

Monissa perheissä vanhemmuuden jakaminen kahden kodin välille tapahtuu alusta asti, jo heti lapsen synnyttyä. Tällöin vuoroasuminen ei välttämättä ole seurausta vanhempien erosta vaan se voi olla alusta asti suunniteltu tilanne.

Nykykäytäntö, jonka mukaan lapsi voi olla kirjoilla vain yhdessä kodissa, aiheuttaa lukuisia käytännöllisiä ja taloudellisia ongelmia tilanteissa, joissa lapsi asuu kahdessa kodissa yhtä paljon.

Verkosto myös huomauttaa, että vuoroasumistilanteissa tulisi luopua harhaanjohtavista nimikkeistä lähi- ja etävanhempi sekä keinotekoisesta tarpeesta määrätä jompikumpi tai joku vanhemmista lapsen ainoaksi lähivanhemmaksi.

2.2. Tuetut ja valvotut tapaamiset

Verkoston kanta on, että lapsen ja vanhempien oikeusturvan ja käytäntöjen selkiyttämisen vuoksi lapsen tuettuja ja valvottuja tapaamisia koskevaa sääntelyä on syytä tarkentaa. Samalla on huomioitava, että käräjäoikeus määrää tai sosiaalityöntekijä hyväksyy vain sellaisia tuettuja tai valvottuja tapaamisia koskevia sopimuksia, jotka ovat kyseisellä paikkakunnalla ja kyseisessä perhetilanteessa käytännössä toteutettavissa.

2.3. Muiden kuin juridisten vanhempien tapaamisoikeus

Monimuotoiset perheet -verkosto pitää tärkeänä ja tarpeellisena tapaamisoikeuden määrittämisen mahdollisuutta myös muille kuin lapsen juridisille vanhemmille.

Esimerkiksi uusperheissä, sateenkaariperheissä, sijaisperheissä ja yhden vanhemman perheissä lapset elävät jatkuvasti tilanteissa, joissa heitä on joko heti syntymästä lähtien tai ainakin hyvin varhaisesta lapsuusvaiheesta hoivannut ja huoltanut vanhempi, joka ei ole heidän juridinen vanhempansa. Näissä tilanteissa lapsi ei erottele vanhempaa juridiikan mukaan vaan kiintyy ja rakastaa vanhempansa aivan yhtä lailla riippumatta tämän juridisesta statuksesta.

Eron tai muun vastaavan tilanteen sattuessa kohdalle lapsen edun mukaista olisi ehdottomasti voida vahvistaa tapaamisoikeus myös sosiaaliseen vanhempaan nähden. Näissä tilanteissa on oltava mahdollisuus huomioida myös lapsen tosiasialliset sisarusuhteet silloinkin, kun sisaruksilla on keskenään eri biologiset tai juridiset vanhemmat.

Tapaamissopimuksen solmimisen mahdollisuus näissä tilanteissa täytäntöönpanokelpoisena myös siten, että sosiaaliviranomainen voisi sen vahvistaa, olisi verkoston mukaan lapsen edun mukaista ja säästäisi riidattomissa tilanteissa käräjäoikeuden ja perheen resursseja.

2.5. Lapsen tapaamiskustannusten jakaminen

Verkoston näkemys on, että nykytilanne on epäselvä ja paikoin epäoikeudenmukainen ja että kustannusten jakamisen käytäntöjen

selkiyttäminen on tarpeen. Käytäntöjä luodessa on syytä huomioida mahdollisimman laajasti perheiden erilaiset elämäntilanteet ja niistä mahdollisesti syntyvät kustannukset.

3. Oikeudenkäyntimenettely

Monimuotoiset perheet -verkoston kanta on, että nykytilanne, jossa lapsen huolto- ja tapaamisasioista sekä lastensuojelun valitusprosesseista voi olla käynnissä yhtä aikaa prosesseja useissa eri oikeusasteissa ja oikeusistuimissa on kestävä. Näistä prosesseista voi pahimmillaan tulla jopa sisällöltään ja käytännön merkityksiltään vastakkaisia päätöksiä, mikä ei voi olla lapsen edun mukaista. Samaa perhettä koskevien prosessien tulisi aina olla rinnakkaisia keskenään, ja parasta olisi, jos lapsia ja perheitä koskevat prosessit voitaisiin keskittää johonkin, esimerkiksi käräjäoikeuksien perheosastoihin tai muihin vastaaviin yksiköihin.

3.3. Lapsen kuuleminen ja osallistuminen oikeudenkäyntiin

Monimuotoiset perheet -verkosto pitää haastavana tilannetta, jossa lapsen ääni nykyisin kuuluu heikosti huolto- ja tapaamisasioihin liittyvässä oikeuden työskentelyssä. Verkosto pitää hyvänä edunvalvojan määräämistä lapselle ja kaikkia muita toimenpiteitä, joissa lapsen ääntä voidaan paremmin kuulla lapsen edun mukaisilla järjestelyillä. Näissä tilanteissa käy kuitenkin usein niin, että lapsen ääni kuullaan vain suhteessa siihen, mikä on lainsäädännön määrittelemä viitekehys. Lapsen kuulemisessa olisi aina huomioitava lapsen tosiasialliset perhesuhteet ja lapsen äänen on kuuluttava myös muihin kuin juridisiin vanhempiin liittyvissä kysymyksissä.

4. Lapsen huolto

Monimuotoiset perheet -verkosto pitää tärkeänä, että lapsen huollon määräämistä koskevia käytäntöjä selkiytetään tulevassa lakiuudistuksessa. Tällä hetkellä on paljon tilanteita, joissa oheishuoltajuuden määrääminen olisi lapsen edun mukaista, mutta jotka syytä tai toisesta jäävät käräjäoikeuksissa vahvistamatta. Tällaisia ovat erityisesti sateenkaariperheissä tai uusperheissä haetut kolmannen huoltajan (tai joissain tilanteissa kolmannen ja neljännen huoltajan) saaminen lapselle juridisten vanhempien ohelle.

Riidattomissa tilanteissa, joissa ainoa vanhempi tai vanhemmat yhdessä hakevat oheishuoltajuutta jollekulle lapselle läheiselle henkilölle, nämä hakemukset ovat pääosin hyvin perusteltuja ja lapsen edun mukaisia. On tärkeää, että huoltajusratkaisut ovat aidosti lapsen edun mukaisia ja vahvistavat lapsen arkeen osallistuvien ihmisten toimivaltaa lapsen asioissa.

4.4. Vanhemmuussopimukset

Monimuotoiset perheet -verkosto kannattaa mahdollisuutta etukäteisten vanhemmuussopimusten solmimiseen. Verkoston järjestöistä Sateenkaariperheet ry:llä on pitkäaikaista kokemusta perheiden

opastamisesta tällaisten sopimusten tekemiseen tilanteissa, joissa vanhempien lainsäädännöllinen asema on epävarma.

Myös eron jälkeisten vanhemmuussuunitelmien laatiminen on verkoston näkemyksen mukaan hyödyllistä ja kannatettavaa.

4.5. Sovittelu ja muu varhaisen vaiheen tuki

Verkosto pitää tärkeänä että eropalvelujen vahvistamista toteutetaan osana Lapsi- ja perhepalvelu-uudistuksen kärkihanketta ja siinä toteutettavaa perhekeskus-mallia. On kuitenkin tärkeää, että tämä näkökulma pysyy esillä myös lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta uudistusprosessissa, sillä sovittelu ja varhainen tuki ovat avainasemassa silloin kun pyritään välttämään pitkittyviä ristiriitatilanteita ja parantamaan lapsen asemaa.

Helsingissä 15.2.2016

Monimuotoiset perheet -verkosto

Lisätietoja:

Anna Moring

projektipäällikkö

Kaikkien perheiden Suomi-hanke

Monimuotoiset perheet -verkosto

050 3750832

anna.moring@monimuotoisetperheet.fi

Monimuotoiset perheet -verkosto

on kymmenen suomalaisen perhejärjestön yhteistyöverkosto, johon kuuluvat Adoptioperheet ry, KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry, Lapsettomien yhdistys Simpukka ry, Familia ry, Perhehoitoliitto ry, Sateenkaariperheet ry, Suomen Monikkoperheet ry, Suomen Nuoret Lesket ry, Suomen Uusperheiden Liitto ry ja Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry.

Verkosto koordinoi Kaikkien perheiden Suomi -hanketta, jonka tehtävänä on kerätä ja levittää tietoa monimuotoisten perheiden erityistilanteista.

www.monimuotoisetperheet.fi